

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ПОДАЛЬША РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

THEORETICAL FEATURES OF APPLICATION OF POLICE MEASURES DURING THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF EMPLOYEES PATROL POLICE AND FURTHER DEVELOPMENT OF RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING FIRE TRAINING OF POLICE

Біліченко В.В., викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Актуальність цієї теми, безумовно, полягає в тому, що в основу діяльності Національної поліції має бути покладена її науковість та професіоналізм поліцейського. Як доводить практика, без спеціальної освіти не можна отримати кваліфікованих працівників, які зможуть виконувати свої функціональні обов'язки. Водночас сучасна система підготовки курсантів застаріла та потребує суттєвого вдосконалення, зокрема щодо таких предметів, як тактико-спеціальна, вогнева, фізична та психологічна підготовка поліцейських. Тому вважаємо, що потрібно брати за приклад європейський досвід.

Професійна діяльність працівників патрульної поліції полягає у наданні поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності тощо. Специфіка такої діяльності передбачає застосування правоохоронцями поліцейських заходів. У Законі України «Про Національну поліцію» термін «поліцейський захід» трактується як дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейським відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Причинами вдосконалення є те, що, по-перше, ми поступово переходимо до європейських стандартів, по-друге, важливу роль відіграє збройна агресія, що відбувається на Сході нашої держави, яка зумовлює перегляд навчання працівників поліції, які виконують професійні обов'язки в зоні антитерористичної операції, по-третє, зростає кількість протиправних діянь, які вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї та фізичної сили.

Вищезазначене вимагає від усього особового складу Національної поліції досконалого володіння сучасними професійними знаннями та навичками щодо протидії злочинності.

Ключові слова: Національна поліція, вогнепальна зброя, поліцейський захід, спеціальні засоби, фізичний вплив, Закон України «Про національну поліцію», службова підготовка, тактико-спеціальна підготовка, фізична підготовка, вогнева підготовка.

The relevance of this topic, of course, is that the activities of the National Police should be based on its scientific and professional policeman. As practice shows, without special education it is impossible to get quality employees who will be able to perform their functional duties. At the same time, the modern system of training cadets is outdated and needs significant improvement, in particular for such subjects as tactical-special, fire, physical and psychological training of police officers. So I think we need to follow the example of the European experience.

The professional activity of patrol police officers is to provide police services in the areas of: ensuring public safety and order, protection of human rights and freedoms, combating crime, etc. The specifics of such activities include the use of police measures by law enforcement officers. In the Law of Ukraine "On the National Police", the term "police measure" is interpreted as an action or set of actions of a preventive or coercive nature, which restricts certain human rights and freedoms and is used by police in accordance with the law to ensure police powers.

The reasons for improvement are that, firstly, we are gradually moving to European standards, and secondly, a significant impact is played by the armed aggression taking place in the east of our country, which leads to a revision of the training of police officers performing professional duties in the anti-terrorist operation. -third, the number of illegal acts committed with the use of firearms and physical force is growing.

Therefore, all of the above requires the entire staff of the National Police to have a perfect command of modern professional knowledge and skills in combating crime.

Key words: National police, firearms, police measure, special means, physical influence, the law of Ukraine "On the national police", service training, tactical special training, physical training, fire training.

В умовах складної криміногенної обстановки, характерної для теперішнього часу, провідна роль у забезпеченні громадського порядку належить патрульній поліції. Під час виконання професійних обов'язків працівникам поліції доводиться вдаватися до застосування заходів поліцейського примусу. У цих випадках ефективність виконання необхідних дій залежить від рівня спеціальної фізичної підготовленості співробітників поліції.

Програмою спеціальної фізичної підготовки поліцейських передбачено опанування ними заходів поліцейського примусу проти правопорушників. На заняттях із цього розділу, який називається «Захист від нападу», курсанти опановують уміння і навички самозахисту, затримання і супроводу. Основними засобами на цих заняттях є больові прийоми, удушення, кидки і різні захисні дії від нападу. В системі МВС України ведуться дослідження в галузі вивчення характеристик рухових дій учасників протистояння в екстремальних ситуаціях, вивчаються можливості превентивних дій у конкретній обстановці, досліджуються можливості форму-

вання інтуїтивно-автоматичних навичок під час реагування поліцейськими підрозділами на різні ситуації. Результати досліджень використовуються для вдосконалення методики формування у курсантів необхідних спеціальних умінь і навичок. Водночас деякі проблемні питання залишаються досі не вирішеними. До них належить проблема недостатнього рівня загальної координаційної підготовленості майбутніх працівників правоохоронних органів.

Н.А. Бернштейн уважав, що опанування координації руху різного ступеня складності здійснюється на чотирьох рівнях:

- рівень А: управління м'язами шиї і тулуба, що забезпечує тонус усієї мускулатури і плавні тривалі рухи;
- рівень В: рівень м'язово-суглобного розвитку, що забезпечує сприйняття власного тіла (біолонок);
- рівень С: рівень простору (або просторового поля), що забезпечує сприйняття простору (перцепція);
- рівень Д: рівень дій, що забезпечує формування автоматизмів [1; 2].

З огляду на сучасні уявлення про механізм побудови рухів, слід зауважити, що опанування таких координаційно-складних дій, як примусові заходи, поліцейськими застосовується на рівні Д з обов'язковою участю нижчих рівнів, як-от С і В. Ці рівні, будучи фоновими щодо вищого рівня Д, тобто містивши рухові фони і механізми, засновані на тих рухах, фрагменти яких використовуються під час вивчення раніше не зовсім знайомих рухових дій, як-от кати в карате.

Фізіологічним базисом, що визначає терміни опанування тих чи інших рухів, є пластичність нервової системи й адаптивність сенсорних систем. Спираючись на праці Н.А. Бернштейна, В.І. Лях своїми дослідженнями показав, що залежно від рівня управління рухами координаційні здібності (далі – КС) людини слід розділити на два великі класи, в одному з яких провідним є рівень С (фоновими є рівні В і А: тілесна спритність), а в іншому класі координаційні здібності реалізуються на вищому рівні Д (фоновими є рівні С, В, А (предметна, або ручна спритність)). Залежно від опанування рухів функція управління ними передається з вищого рівня на нижній. Як наслідок, контроль свідомості зменшується, виробляються автоматизми, швидкість і ефективність використання ресурсів збільшується. При цьому активізується процес антиципації – передбачення подій, що дозволяє майже миттєво здійснювати адекватні дії під час зміни ситуації в екстремальних умовах захисту від нападу, а також затримання правопорушника, який чинить опір.

Аналіз вимог спеціальної літератури, бесіди і спостереження, доповнені особистим досвідом викладання, переконають, що значна частина слухачів патрульної поліції до початку занять тактико-спеціальної підготовки не володіють необхідним руховим досвідом. Фонові корекції в нижчих рівнях управління рухами у них не є достатніми і порівняно слабо пов'язані, відповідні функціональні системи відсутні, що знижує ефективність навчання і якості опанування досліджуваного матеріалу. Таким чином, рівень опанування курсантами прийомів примусу залишається ще не достатнім [3; 4].

Окрім цього, розвиток сучасного суспільства встановлює все більше вимог до підготовки фахівців, які б володіли не тільки знаннями, вміннями і навичками, а й сформованою компетентністю, необхідною для здійснення результативної професійної діяльності. Сьогодні від професіоналізму, морально-етичних якостей працівників правоохоронних органів, Національної поліції, Служби безпеки України, прикордонної і митної служб багато в чому залежить ефективність і якість охорони інтересів держави та її громадян. Українській державі потрібна свідомі і соціально активна особистість, яка повністю готова до участі в процесах державотворення, до самостійного життєвого вибору та співпраці.

Ураховуючи зазначені обставини, в освіті України почався новий етап розвитку, пов'язаний зі зміною менталітету суспільства та особистості. Правоохоронні органи не стали винятком, а їх роль і значення в усіх соціально-політичних процесах, безперечно, зросла. Велика увага в сучасних умовах приділяється професійній підготовці працівників органів Національної поліції, що зумовлено реформуванням системи правоохоронних органів і змінами у вимогах, пропонованих суспільством до професійної компетентності та особистості поліцейського [5, с. 9].

Необхідність підвищення рівня підготовленості співробітників Національної поліції України зумовлена також ухваленням України в європейський простір. У цьому контексті концепція реформування системи відомчої освіти передбачає посилене формування практичного складника професійної готовності правоохоронців, надання їм ґрунтовних теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для успішної соціальної взаємодії під час виконання оперативно-службових завдань, засвоєння ними ціннос-

тей демократичного суспільства та готовності захищати такі цінності.

Аналіз ситуацій службової діяльності працівників патрульної поліції дає підстави констатувати наявні проблеми, що виникали саме під час застосування поліцейських заходів. Головними проблемами є недостатня сформованість умінь швидко оцінювати рівень ризику, прогнозувати можливий розвиток ситуації і наслідки застосування поліцейських заходів, переходу від превентивного заходу до заходу примусу (і навпаки) [6; 7].

Законом України «Про Національну поліцію» передбачено [4], що під час здійснення особою протиправних дій працівники поліції мають право застосовувати поліцейські заходи примусу: фізичний вплив (сила), спеціальні засоби, вогнепальна зброя. Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників. Спеціальні засоби – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (як-от від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної, фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, із чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу [8].

До застосування поліцейських заходів працівник поліції має бути заздалегідь підготовленим. Така підготовка відбувається за різними напрямками, як-от психологічний, тактичний, вогневий, фізичний та правовий.

Д. Бахрах так формулює тезу про склад заходів адміністративного примусу: «...Усі вчені серед засобів адміністративного примусу розрізняють запобіжні заходи, заходи стягнення, заходи попередження й адміністративно-відновлювальні санкції» [9, с. 85].

Т. Коломоець вважає за доцільне визнати класифікацію заходів адміністративного примусу А. Комзюка, який бере за основу критеріїв поділу мету, спосіб забезпечення правопорядку, фактичні підстави, правові наслідки, процесуальні особливості застосування і на законодавчому рівні закріплює існування видів і підвидів адміністративного примусу: заходів адміністративного попередження (попереджувальних заходів, пов'язаних із надзвичайними обставинами (особливими умовами); попереджувальних заходів загального і конкретного (спеціального) характеру), заходів адміністративного припинення (заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, заходів припинення загального призначення, заходів припинення спеціального характеру), адміністративних стягнень [10, с. 64–65].

Більшість учених-юристів і нині дотримуються традиційної тричленної (рідко чотиричленної) класифікації заходів адміністративного примусу.

В. Колпаков та О. Кузьменко виокремлюють заходи адміністративного попередження, запобіжні адміністративні заходи й заходи відповідальності за порушення нормативно-правових положень [7, с. 192], що зумовлено, на думку авторів, тим, що у правовій літературі до останньої групи найчастіше зараховують тільки адміністративні стягнення, уникаючи застосування адміністративно-примусових заходів впливу, які не належать до адміністративних стягнень (ст. 24 КУпАП), однак цей поділ суттєво не відрізняється від відомого варіанта, запропонованого М. Єропкіним. Для назви перших двох груп використано синонімічні слова, а назва останньої групи, на думку А. Комзюка, не

змінює того факту, що йдеться про адміністративну відповідальність. Пропозиція В. Колпакова та О. Кузьменко не позбавлена сенсу, а її раціональні аспекти можуть бути використані під час класифікації заходів адміністративного примусу в публічному праві України.

Статтею 72 Закону України «Про національну поліцію» визначено, що професійна підготовка поліцейських складається з первинної професійної підготовки, підготовки у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, післядипломної освіти та службової підготовки. Нормами цього ж закону також передбачено, що службова підготовка поліцейських – це система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [8].

Таким чином, перед застосуванням поліцейських заходів правоохоронець має пройти відповідну спеціальну підготовку за різними напрямками. Службову підготовку поліцейських слід розглядати як цілісну систему з урахуванням особливостей змісту, форм, методів і засобів, наближених до реальних умов професійної діяльності. Подальший розвиток службової підготовки характеризується пошуком нових форм та методів навчання, змістовним наповненням занять з орієнтацією на конкретного слухача – начальницький та рядовий склад органів та підрозділів поліції.

Із власного досвіду, на нашу думку, слід більше виокремлювати годин для таких предметів, як тактико-спеціальна, вогнева, фізична підготовка, тому що досконале володіння цими предметами може врятувати життя (як і особисте, так і потерпілого). Ці навички допоможуть протидіяти злочинності та сприятимуть підтримці громадського порядку.

Основними завданнями фізичної та вогневої підготовки є розвиток та постійне вдосконалення витривалості, сили, швидкості та спритності; виховання психологічної стійкості, впевненості у своїх силах, цілеспрямованості, хоробрості та рішучості, ініціативи та винахідливості, наполегливості, витримки та самовладання; зміцнення здоров'я, загартування та підвищення стійкості організму до несприятливих факторів, пов'язаних із професійною діяльністю; сприяння вихованню дисциплінованості, відчуття колективізму та товариської взаємодопомоги;

позитивний вплив на формування зразкового зовнішнього вигляду, підтягнутості та акуратності; опанування військовослужбовцями застосування табельної зброї та максимального використання її бойових можливостей для ураження противника з найменшими витратами часу і боєприпасів під час виконання оперативно-службових завдань; досконале знання військовослужбовцями основ і правил стрільб, матеріальної частини зброї, вміння швидко виявляти та уражати цілі в будь-яких умовах, висока злагожденість дій військовослужбовців структурних підрозділів під час вирішення вогневих завдань.

Підготовка та навчання поліцейських на сучасному етапі передбачає широке застосування здобутих знань на практиці як для забезпечення власного життя, так і для ефективного захисту населення та інтересів держави та протидії злочинності. Злочинність постійно змінюється, пристосовуючись до нових умов, тому є потреба в постійній якісній професійній підготовці та змінах боротьби зі злочинністю.

Таким чином, для вдосконалення професійної освіти поліцейських у ВНЗ зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, доцільно оновити навчально-методичний матеріал; розробити нові критерії оцінювання знань курсантів у вигляді тестування, зокрема комп'ютерних; запровадити гнучкі освітні програми професійної освіти на тлі новітніх інформаційних технологій навчання, як-от використання інтерактивних кімнат; додати зустрічі з людьми, які мають певний досвід у цій сфері; запровадити повсякчасні перепідготовки та підвищення кваліфікації викладацького складу із залученням до тренінгів зарубіжних спеціалістів у сфері професійної освіти; розробити концепції прозорого відбору до ВНЗ; створити максимально зручні умови для навчання майбутніх поліцейських; надати все необхідне для практичних занять, зокрема збільшити строки навчання у системі першочергової підготовки, а також належного виховання з метою прищеплення високих морально-психологічних якостей, стійких життєвих позицій та відповідальності перед народом України. Одним з основних питань оптимізації системи МВС України та освітянського простору у сфері професійної діяльності є визначення статусу ВНЗ МВС України як ВНЗ зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та його належна нормативно-правова регламентація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лях В.І. Факторна структура спритності з позицій багаторівневої системи управління довільними рухами: теорія і практика фізичної культури, 1979, С. 51–54.
2. Ярещенко О.А., Маляренко А.Т. Шляхи підвищення якості навчання курсантів МВС прийомом рукопашного бою. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2012, С. 49–52.
3. Бернштейн Н.А. Про спритність і її розвиток, 1991, 288 с.
4. Камаєв В.О. Значення рухово-координаційних здібностей при навчанні техніці рукопашного бою співробітників органів внутрішніх справ: матеріали електрон. конф., Харків, 2004, С. 29–31.
5. Воронов М.В. Некоторые проблемы образования в начале XXI века. *известия МАН ВШ*, 2009, С. 9–16.
6. Бондаренко В.В. Проблеми професійної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції. *Вісник Національного авіаційного університету*, 2017, С. 24–28.
7. Бондаренко В.В. Професійна підготовленість як основа ефективної діяльності працівників підрозділів патрульної служби Національної поліції України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*, 2016, С. 287–290.
8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
9. Бахрах Д.Н. Административное право Украины : учебник для высш. учеб. завед., 2000, 640 с.
10. Коломоєць Т. Адміністративний примус у законодавстві України: деякі недоліки закріплення та можливі шляхи усунення їх, 2003, С. 62–65.